

Міністерство освіти і науки України Національний університет
«Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук і соціальних технологій
Кафедра соціології

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь – бакалавр

на тему:

**«ОЧІКУВАННЯ СТУДЕНТІВ БАКАЛАВРАТУ НАУКМА ЩОДО СВОГО
МАЙБУТНЬОГО В УКРАЇНІ »**

Виконала: студентка 4-го
року навчання спеціальності
054 «Соціологія»

Солонюк Софія Миколаївна

Керівниця: Пугачова О.Г.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри соціології НаУКМА

Рецензентка: Мальцева К.С.

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____

Секретар ЕК: _____

«__» _____ 2024 р.

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ НАПРАЦЮВАННЯ ЩОДО ОЧІКУВАНЬ МОЛОДІ СВОГО МАЙБУТНЬОГО.....	5
1.1. Теоретичні підходи до дослідження феномену “очікування” в соціології.....	5
1.2. Очікування молоді щодо свого майбутнього як складова створення життєвих стратегій.....	9
1.3. Очікування молоді щодо свого майбутнього в контексті повномасштабного вторгнення в Україну.....	14
РОЗДІЛ II. ОЧІКУВАННЯ СТУДЕНТІВ НАУКМА ЩОДО СВОГО ЖИТТЯ В УКРАЇНІ.....	20
2.1. Методологія дослідження.....	20
2.2. Загальні очікування студентів НаУКМА щодо свого майбутнього в Україні.....	23
2.3. Очікування студентів НаУКМА щодо різних сфер майбутнього життя в Україні.....	28
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46
ДОДАТОК А. АНКЕТА.....	50

ВСТУП

Очікування молоді щодо свого майбутнього, особливо в контексті повномасштабного вторгнення в Україну, є безперечно актуальною темою для дослідження. Адже життєві стратегії молоді відштовхуються від цілей та загальних очікувань щодо свого майбутнього, дослідження яких може вказати на потенційні дії, планів та думок молоді щодо багатьох сфер життя. За результатами дослідження Plan International та Клубу Добродіїв в 2023, для 87% підлітків війна спричинила найбільше змін в їх житті, а для 47% підлітків війна змінила бачення їх майбутнього. Результати загальних очікувань щодо майбутнього проживання в Україні або міграції за кордон в довготривалій та короткотривалій перспективі та причини такого рішення допоможуть краще візуалізувати картину очікуваного майбутнього України, особливо у сферах реалізації різних потенціалів молоді. Адже, за дослідженням CEDOS 2022 року, 33% молоді зазначило відсутність можливості самореалізації та саморозвитку в Україні, а основними напрямками очікувань щодо свого майбутнього стали саме сім'я та працевлаштування, що потребує більш глибокого аналізу та актуалізує дослідження цієї теми.

Тому, досліджуючи студентів бакалаврату НаУКМА як групу молоді, яка є на етапі планування майбутньої самореалізації в академічному та професійному планах, буде отримано цінну інформацію про бачення та характеристики свого майбутнього в Україні. До того ж, розуміння очікувань студентів щодо інших сфер життя, таких як сім'я, дітей, міжособистісних зв'язків, здоров'я та відчуття безпеки в майбутньому розширить загального розуміння траєкторій життєвих планів молоді в Україні.

Метою дослідження є визначення загальних очікувань студентів НаУКМА щодо свого майбутнього в Україні та очікувань щодо працевлаштування, шлюбу, сім'ї, дітей, міжособистісних зв'язків, здоров'я та безпеки в Україні.

Об'єктом дослідження є студенти бакалаврату НаУКМА.

Предметом дослідження є очікування студентів бакалаврату НаУКМА щодо свого майбутнього в Україні.

Завданнями дослідження є:

- Концептуалізація та окреслення характеристик феномену очікувань щодо свого майбутнього.
- Узагальнення впливу повномасштабного вторгнення в Україну на життєві цілі та очікування молоді щодо свого майбутнього.
- Визначення загальних очікувань студентів НаУКМА щодо свого майбутнього в Україні.
- З'ясування очікувань студентів НаУКМА щодо різних сфер майбутнього життя в Україні.

Теоретичною основою в соціологічній рамці дослідження очікувань щодо свого майбутнього є роботи Т. Парсонса, М.Вебера, А.Шюца, М.Шульги, очікувань як складової життєвих стратегій - роботи Є.Головахи, К.Альбуханової-Славської, Ю.Резніка, а в контексті трансформацій суспільства на очікування саме молоді - роботи А. Бандури, В. Зубкова, Р. Сегінер. Емпіричною основою дослідження є проведене опитування в 188 студентів бакалаврату НаУКМА.

РОЗДІЛ I. ОЧІКУВАННЯ МОЛОДІ ЩОДО СВОГО МАЙБУТНЬОГО

1.1 Теоретичні підходи до дослідження феномену “очікування” в соціології

Феномен очікування є інтердисциплінарним предметом дослідження, адже є присутнім у соціології, соціальній психології, психології особистості, соціальної педагогіки тощо. Більшість соціологічних підходів та теорій до вивчення очікувань знаходяться в напрямках соціології особистості та соціології повсякдення. За загальним визначенням з Енциклопедії Сучасної України “очікування - це суб’єктивні орієнтації, що є сукупністю соціальних установок, стереотипів поведінки, оцінок трансформацій, соціальних процесів та значущих явищ” (Енциклопедія Сучасної України, 2022). До того ж, очікування за науковицею Тетяною Алексеєнко є орієнтацією особистості саме на майбутнє в різних аспектах її соціального життя (Алексеєнко, 2021). Тому феномен очікування розглядається в соціології у перетині таких досліджуваних явищ, як “соціальні норми”, “рольові очікування”, “соціальна дія”, “життєві стратегії”, “соціальні орієнтації”.

Соціологічні роботи для дослідження очікувань присутні в таких класиків, як Т. Парсонс, М. Вебера, А.Шюц, Р. Дарендорф тощо. Т. Парсонс в дослідженні очікувань зробив особливо вагомий внесок. Адже досліджуючи “соціальну дію” в книзі “Структура соціальної дії”, він звертає увагу на компоненти акту, такі як: агент, мета, очікування і ситуація дії. Якщо мета - це передбачення майбутнього планового розвитку подій, то очікування грають випереджальну роль впродовж розвитку дії та розрахунку досягнення очікуваної мети за допомогою раціональних знань (Parsons, 1949). В такому випадку очікування можуть мати прогнозувальну або планувальну характеристику. Але очікування можуть бути також власними або груповими або взагалі конфліктувати, як вказує український соціолог Микола Шульга та доповнює Парсонса про очікування суспільства або очікування члена регіональної спільноти або навіть очікуванням як громадянина певної країни та

їх конфлікти, до того базуватися на суспільній конформності або санкціях інших людей (Шульга, 2023). Втім, особисті очікування або групові очікування, їх комбінація при соціалізації та поглинань стандартів певної групи, є присутніми в аналізі рольових очікувань, що і є одним із центральних концептів у Парсонса.

Рольові очікування в соціальній структурі, як і диспозиція потреб системи особистості також перетинаються і з ціннісними орієнтаціями, а саме комбінацію п'яти пар Парсоніанських соціальних еталонних змінних: афективність - афективна нейтральність, орієнтація на себе - орієнтація на колектив, універсалізм - партикуляризм, якість - результат, специфічність - дифузність (Сагалаков, 2019). Кожен актор повинен обрати одну зі змінних із пари перед тим як виконувати майбутню дію. До того ж важливим моментом є те, що ситуація дії може бути спокійною, тоді очікування можуть теоретично змінюватися повільно, або навпаки кризовою, коли коригування очікувань є невідм'ємними та часом навпроти кардинальними (Потапчук, 2017). Внаслідок повномасштабного вторгнення в Україну, як приклад досліджуваної кризової ситуації, є висока ймовірність якраз змін у траєкторії очікувань, якщо не повне їх заміщення новими.

Тому напрацювання Парсонса щодо очікувань, пов'язаних з рольовими очікуваннями також стало поштовхом до інших соціологів досліджувати цей концепт. Наприклад, з конфліктологічної позиції Р. Дарендорфа, у книзі "Homo Sociologicus" феномен очікування також перетинається з рольовими очікуваннями та має роль певної "норми" для притримання, для уникнення осуду від оточення, соціальної групи або суспільства у цілому, так би мовити соціальні "санкції" про які також писав Парсонс (Dahrendorf, 1964).

Макс Вебер також досліджував очікування в контекстах "спільно спрямованої дії" та "ціле-раціональної дії". В цих контекстах спільно спрямованої дії людина орієнтується на очікування певної конкретної поведінки інших людей та від цього суб'єктивні шанси на успіх власної майбутньої дії (Вебер, 1998). До того ж окрім орієнтації на дії або очікування відносно інших,

також можлива орієнтація на “цінність” певної дії, наприклад, викликати радість в іншій людині, втім в таких очікуваннях присутній аналіз шансів та реакцій або очікувань третіх осіб на потенційну дію (Вебер, 1998). Тому, очікування за Вебером найбільше відкриваються саме в ціле-раціональній дії, адже є певна прорахованість, які він вказує як оцінка шансів на успіх та цінність та загальна міра впевненості у власних зусиллях для того, щоб досягти омріяного результату. В соціальному контексті це може бути в таких аспектах, як саморозвиток в особистісному плані, ідеальне працевлаштування в професійному плані тощо.

А.Шюц також, як і інші соціологи звертає увагу на феномен очікування з урахуванням третіх осіб, певних “Інших”. Втім, він також враховує мотиви в процесі взаємодії з іншими та визначає їх два типи “для того, щоб” та “тому, що” та загалом вказує, що у феномені очікування є безперечна орієнтація на майбутній час. Особливо клас мотивів “для того, щоб” з точки зору актора відноситься до очікувань щодо майбутнього, а саме певна спроектована перед-фантазія щодо майбутньої дії є певним мотивом для актора дії (Шюц, 1951). А клас мотивів “тому, що”, хоч і також проектує мотиви до майбутньої дії, базується безпосередньо на минулому досвіді, наприклад, внаслідок зростання в певному середовищі або різних життєвих історій, що спонукає діяти так і в майбутній дії (Шюц, 1951). В такому трактуванні, можна побачити, що очікування, щодо своєї майбутньої дії базується як і на минулому досвіді, так і на певних фантазій щодо майбутнього. Для дослідження українського контексту феномену соціального очікування є вагомими, адже з соціально-історичної позиції, український габітус є наповненим різними історичними подіями або життєвими ситуаціями, які можуть бути впливовими в соціальних очікувань щодо своїх майбутніх дій.

Підсумовуючи дані теоретичні підходи до вивчення феномену “очікування”, Микола Шульга типізував його таким чином:

1. Передінтенційний тип - очікування проявляються у формі мрій, фантазій, уявах, вони не переконливі та спонукають процес простого припущення з вагомим емоційно-чуттєвим фактором.
2. Раціонально-діяльнісний тип - випереджальні розрахунки, наміри, аналіз ризиків щодо певних соціальних перетворень в майбутньому.
3. Комунікативно-рольовий тип - очікування, яку базуються виходячи з статусу, рольових норм, конформності особистості та “очікуваної” поведінки.
4. Фоновий тип - латентні очікування, базовані на досвіді повсякденності та позитивному відчутті вирішення проблем, адже проблеми до цього мали якісь рішення зі свого досвіду або інших (Шульга, 2023).

Втім, з напрацювань соціологічних класиків можна прогледіти певну односторонність погляду на концепт очікування, адже очікування в більшості є з розрахунком певних “Інших”, часто уникаючи особистісні орієнтації без урахування третіх осіб. Тому для детальнішого аналізу доречним є аналіз робіт, які вивчали очікування, особливо в напрямку соціальної психології, де було приділено їм найбільше уваги серед усіх соціальних наук, особливо з перспективи особистості. З усіх науковців сьогодення, І. Попович, напевно найбільше наблизився до створенні певної моделі очікувань у майбутньому у своїй роботі “Конструювання особистістю моделі очікуваного майбутнього”. В цій роботі він визначив серед умов конструювання моделі очікуваного майбутнього наявність складових процесу очікування: очікуване середовище, очікувана ситуація, очікуваний елемент, очікувана потреба (Попович, 2016). Проводячи паралель із сучасним українським контекстом повномасштабного вторгнення, очікуваною ситуацією стане майбутнє України, а саме гіпотетичне продовження активних бойових дій/завершення бойових дій/післявоєнний період тощо. Аналізуючи такі потенційні сценарії, відповідно кожна очікувана ситуація буде мати свої очікування щодо дій в ній.

Особливо важливим моментом в цій роботі Поповича є визначення таких компонентів “Конструювання особистості моделі очікуваного майбутнього” як:

- соціальні норми, кодекси, правила, шаблони поведінки, соціальні санкції, соціальний контроль
- соціальні репрезентації, соціальні уявлення, колективні уявлення;
- громадська думка, оцінка та ставлення значущих інших;
- соціальна роль, соціальний статус, соціальна позиція;
- соціальна рефлексія, соціальна ідентифікація, соціальна стереотипія, соціальні настановлення;
- соціальні очікування суспільства, референтної групи, значущих інших;
- релігійні та політичні вподобання, звичаї, обряди, традиції, вірування, чутки, мода, навіювання (Попович, 2016).

Достатньо велика кількість цих компонентів вже згадувалась серед соціологічних класиків, втім цікавими є нові компоненти. Особливо виділяються громадська думка, чутки та навіювання, які мають вагомий вплив на очікування людини, розкриваючи новий варіант розвитку подій та потенційний стрес та тривожність у випадку негативної тематики. Інформаційно-психологічна війна, яка достатньо яскраво впливає на громадську думку та певне джерело чуток та навіювань також може бути фактором впливу на особистість та потенційним фактором змін, підкріплень або створень нових очікувань майбутнього (Хорошко, 2022).

1.2 Очікування молоді щодо свого майбутнього як складова створення життєвих стратегій

Дослідження очікувань свого майбутнього є безперечно дотичним дотичним до такого поняття, як життєві стратегії, адже обидва поняття виступають певними проєкціями або орієнтирами особистості на майбутнє. Втім, очікування щодо свого майбутнього частіше за все в соціальних науках

асоціюються з утворенням бажаних цілей, або навіть певних мрій, які можна описати створеною кінцевою точкою, певним результатом майбутніх потенційних старань у певному руслі, що підтверджується вже згаданими напрацюваннями науковців, які досліджували “соціальну дію”. Втім, стратегічність та планування в такому підході уникаються, загалом вказуючи на раціональність знань, які орієнтують особистість на ту дію, виконання якої має найбільші шанси на успіх. Тоді як життєві стратегії якраз заповнюють цю нішу планування та покроковість старань для досягнення очікуваного результату. Дослідниця Головаха підтверджує дану тезу, адже вказує, що життєві цілі є кінцевою та точною подією, тоді як життєві плани є більш хронологічними та поступовими проміжними подіями для досягнення першої (Головаха, 1988). До того ж соціолог Юрій Резник заключив розуміння терміну життєві стратегії – як соціально зумовлена система орієнтування особистості на довгострокову перспективу (Резник, 1995).

Звісно, виключати цілі з життєвих стратегій також не можна, втім в даному випадку підкреслюється додавання планів, пріоритетів та орієнтацій, а не тільки цілей як при формуванні очікувань. Вагомою думкою є те, що під життєвою стратегією є планування особистістю свого життя виходячи з попередньо сконструйованих цілей і відповідно певних очікувань для бажань їх здійснення, що вже у подальших етапах буде продумуватись щодо шляхів її реалізації (Мурадян, 2012). Тобто цілі та очікування є певним базисом до формування життєвих стратегій та можуть передавати аналіз індивіда, наскільки певна життєва стратегія вдасться до втілення і який буде потенційний результат. Аналізуючи життєві стратегії і формування цілей та очікувань щодо них О.Тихомиров визначив такі механізми цілеутворення як:

1. Усвідомлення потенційного результату дій відповідно до мотивів;
2. Неусвідомлені очікування переходять у ціль на підготовчому етапі до дії;
3. Карбування цілі та її зв'язок з мотивом та створення мотиву-цілі;

4. Виділення проміжних цілей та урахувань можливих перепонів та урахуванням послідовних потреб;
5. Створення певної часової послідовності проміжних та кінцевих цілей (Тихомиров, 1977).

До того ж Головаха акцентує увагу на планування свого майбутнього з урахуванням ціннісних орієнтацій. А особливо ієрархій цінностей, з яких він вибере ті, які найбільше пов'язані з домінуючими потребами особистості. Ціннісні орієнтацію як і в планах, так і в цілях є більш гнучкими регуляторами згідно з певною сферою планування, що в негативному плані при несформованості також може бути конфліктним, наприклад, щодо поєднання кар'єри та сім'ї (Головаха, 1988). А. Альбуханова-Славська також вказує, що стратегія життя частіше за все вбачається у перетвореннях умов, ситуацій згідно з цінностями особистості та врахування необхідного, бажаного особистісного та соціального (Альбуханова-Славська, 1991). Попович також вказує, що потенційно однаковими будуть цінності особистості, а особливо групові цінності, якщо вони з однієї соціальної групи, що певним чином їх згуртувало разом (Попович, 2003).

Втім, також виділяється популярність аналізу ціннісних орієнтацій та внаслідок цього життєвих стратегій та очікувань щодо майбутнього саме молоді, яка за ООН визначається як вікова категорія населення з 15 до 24 років (ООН). Адже саме у період молодості створюються основні життєві перспективи та очікування щодо розвитку особистості в різних сферах, що потенційно детермінує їх майбутнє, тому у молоді виділяються такі особистісні та групові перспективи очікувань як: ціннісні (кар'єра, освіта), соціальні (справедливість, національна ідентичність, рівність), сімейні (шлюб, діти, сім'я), життєві перспективи (життєстійкість або стратегічність) (Савельчук, 2022).

Такі перспективи можуть мати варіанти як очікувань від отримання освіти до створення родини, адже такий віковий діапазон охоплює більшість важливих

життєвих рішень, які потім вплинуть на бачення майбутнього вже в дорослому віці внаслідок рішень в юнацтві, наприклад, вплив вибору напряму освіти на напрям професійного влаштування. Альберт Бандура зазначає, що саме у період молодості є важливим періодом індивіди повинні брати відповідальність за свої рішення та своє майбутнє, тому саме такими рішеннями підлітки та молодь загалом тренують свою самоефективність (впевненість у вмінні досягти певного рівня продуктивності в певних сферах) та створення свого життєвого шляху (Bandura, 1997).

В такому випадку ціннісні орієнтації є важливим аспектом формування очікувань та стратегій, тому важливо зрозуміти їх ієрархізацію. Адаже за дослідженням ієрархізації життєвих стратегій та цінностей І. Драгой, студентська молодь пріоретизує кар'єрне зростання, особисте зростання, здобуття прихильності, створення довірливих міжособистісних відносин та прагнення до автономності. До того ж він визначив, що в молоді переважають індивідуалістичні орієнтації, а не патерналістські наслідування. (Драгой, 2014) Інше емпіричне дослідження також стверджує, що серед студентської молоді найбільш вираженими є орієнтації на успішні міжособистісні стосунки (мати хороших друзів, знайти кохання та мати соціальне схвалення) та на матеріальний добробут з професійною реалізацією (Пилипенко, 2011).

До того ж достатньо цікавим та обширною складовою очікувань щодо свого майбутнього та життєвих стратегій є надія. Дослідження Марії Крістіни Джіневри та інших підкреслює, що надія та її рівень корелює з такими факторами як загальна задоволеність життям, саморегуляцією та негативною кореляцією з психологічним стресом, непристосованістю тощо. Надія також асоціюється з позитивністю щодо майбутньої кар'єри та освітніми досягненнями. (Ginevra, et.al, 2017) Дослідники Шмідт, Фелпс і Лернер дослідили також, що надія може складатися з ймовірності досягнення в певних сферах майбутнього життя, а саме отримання вищої освіти, високооплачувана

робота, високий рівень оцінки здоров'я та гарне сімейне життя (Schmid, et.al, 2011).

Так як з даних теоретичних та емпіричних напрацювань стратегій та очікувань та стратегій молоді важливими сферами є освіта та працевлаштування, то вони потребують детальнішого аналізу. Так стверджує і соціолог Юрий Резник, який типізував такі стратегії працевлаштування молоді, як:

1. Стратегія успіху – цілеспрямованість, бажання досягти всього, орієнтація суб'єкта на визнання та схвалення та максимальну вигоду.
2. Стратегія благополуччя – комфортне, забезпечене життя, втім виділяється можливість режиму виживання та закриття лише базових потреб;
3. Стратегія творчої самореалізації – будування таких подій в майбутньому, які найбільше розкривають творчий потенціал та екзистенційні потреби (Резнік, 2018).

Підсумовуючи ці типи, було досліджено, що сучасна молодь віддає перевагу стратегії благополуччя та стратегії успіху, до того ж є переважаючі короткострокові стратегії працевлаштування в контексті нестабільних умов (Прохоренко, 2012). Цікавим є дослідження О.Бондарук, яке вказує, що лише 30% молоді обирають варіант орієнтацій, як можливість реалізувати свій талант або здібності, тоді як переважна більшість обирає матеріалістичні та прагматичні варіанти орієнтацій (Бондарук, 2011).

Втім, науковці простежують також зв'язок життєвих стратегій та очікувань з класом та соціопросторовими умовами молоді. М. Кухта вказує, що клас сім'ї та матеріальний потенціал можуть потенційно обмежувати вибору певної освіти або кар'єри, роблячи певні межі або горизонт життєздійснення та можливостей молоді. До того ж він зауважує, що такі соціопросторові умови,

як місце проживання та можливість внутрішньої міграції, особливо зачіпаючи сільську молодь безперечно впливають на життєві стратегії та очікування молоді. Адже, він аргументує це фактором фінансування можливостей переміщення в міста для вищих освітніх можливостей та кар'єрного зростання, що ускладнює життєві стратегії та знижує очікування для повної реалізації в разі поєднання з низьким класом. До того ж Кухта зазначає, що важливим фактором кар'єрної реалізації є “корисні зв'язки”, що також поєднується з класом та місцем проживанням, що може знизити очікування щодо самореалізації в разі відсутності (Кухта, 2012).

1.3 Очікування молоді щодо свого майбутнього в контексті повномасштабного вторгнення в Україну

Повномасштабне вторгнення в Україну невідмінно вплинуло на кожного громадянина України, особливо в контексті створення майбутніх життєвих стратегій і формування очікувань щодо них. Молодість як вже було визначено до цього, період формування більшості з них як і на короткострокову, так і на довгострокову перспективи. В. Зубков визначив, що у соціології ризику страх об'єктивується, актуалізується та визначає поведінку людей, а саме ризик і страх зростають відповідно до розуміння неможливості досягнення певної мети та безпосередньо підвищенням умов невизначеності (Зубков, 2003).

Рейчел Сегінер проаналізувала, що при орієнтації підлітків на майбутнє в контексті політичного та військового насильництва є певні психосоціальні передумови, які спрямовують ці орієнтації. А саме орієнтація на майбутнє може бути краще сконструйована, якщо в цих підлітків розвинена чи розвивається висока здатність до викликів та ця стійкість впливає на підлітка, підвищуючи або зберігаючи певну надію. До того ж вплив викликів на майбутні орієнтації є під впливом культурних орієнтацій, історичним періодом розвитку підлітка, міжособистісними стосунками з іншими та внутрішніми характеристиками індивіда, формуючи міру виклику до побудови свого майбутнього (Seginer,

2008). Повертаючись до українського контексту можна визначити міру виклику повномасштабного вторгнення та історичного періоду як безпосередньо спільними до сучасної молоді, враховуючи період зростання під час Української Незалежності, Помаранчевої Революції, Євромайдану та повномасштабного вторгнення Росії в Україну та категоризувати її як сильну, що може за тезою Рейчел впливати на вищий рівень надії на подолання викликів. Втім, внутрішні та міжособистісні фактори є також вагомими до конструювання очікувань щодо майбутнього, але індивідуальними, що спонукає їх до ближчого дослідження.

Транслює це всеукраїнське дослідження від Plan International і Клубу Добродіїв щодо настроїв, цінностей і майбутнього молоді під час війни та стверджує, що у 87% підлітків саме війна спричинила найбільше змін в їх житті, а саме страх за життя та здоров'я як і своє, так і своїх близьких. 33% підлітків зазначили, що мають невизначеності щодо майбутнього. До того ж для 47% підлітків війна змінила бачення їх майбутнього, а для 87% з війною стало важко планувати на довгий період. Втім, все одно 93% молоді вірять у себе і у свої сили, що є вагомим мотиваційним чинником до самореалізації, попри складність у плануванні стратегії. До того ж 95% підлітків вірять у перемогу України і 86% бачать своє майбутнє в Україні. Цікавим висновком з цього дослідження є те, що суб'єктивні та внутрішні фактори є найбільшим бар'єром до самореалізації, ніж об'єктивні, такі як військові дії (Plan International & Клуб Добродіїв, 2023). З результатів даного дослідження можна визначити, що внутрішньо-психологічний стан молоді сильно корелює з можливостями самореалізації та зниженням очікувань щодо неї, тому потребується більша увага до його дослідження та психологічної допомоги для координації молоді свого життя.

За таких умов невизначеності та психологічних викликів у молоді до планування свого життя дослідження Амеліної В. 2023 року підтверджує, що частка молоді, яка не має планів на майбутні переважає та складає 46,4% серед усіх респондентів, тоді як 10,7% зазначили, що мають плани на майбутнє, втім

на значно коротший час. Це підтверджує попередньо визначену тезу про складність у молоді формування стратегій та очікувань на довгостроковий період. 28,6% опитаних сказали, що мають сталу життєву ціль, 25% зазначили, що внаслідок подій їх ціль переважно змінюється з часом, а приблизно 18% не мають через це події життєвої цілі та більше покладаються на ситуацію та підлаштовуються (Амеліна, 2023).

Інше всеукраїнське порівняльне дослідження від CEDOS між 2021 та 2022 роком щодо впливу війни на молодь також вказує, що поганий настрій, депресія або тривога є найбільшими проблемами молоді, уявлень свого майбутнього. Щодо матеріального стану 40% молоді вказало, що не вистачає на покриття базових потреб, що на 27% більше, ніж за 2021 рік та 19% молоді стурбовані неможливістю працевлаштування. До того ж 33% молоді зазначило відсутність можливості самореалізації та саморозвитку, що є одними з провідних теоретичних життєвих стратегій. На питання цілей життя, сімейне щастя стало найбільш популярною відповіддю, тоді як здоров'я та кар'єра стали наступними за популярністю, що підтверджує теоретичні напрацювання щодо напрямів очікувань щодо свого майбутнього як сім'я та працевлаштування. Втім, на відміну від 2021 року, наступними у списку стали такі пункти як свобода і незалежність у вчинках та користь для своєї країни, останній є відмінним від притаманних довоєнним індивідуалістичним цінностям та цілям молоді, тоді як молодь за кордоном вибрала якраз матеріалістичні цілі (CEDOS, 2022).

Інше соціологічне дослідження цінностей молоді під час війни також підтверджує, що ключовими цінностями стали саморегуляція (контроль емоцій і переживань), безпеку і сам орієнтацію. До того ж був зазначений позитивний взаємозв'язок між високими показниками прагнення суспільної залученості і конформізму, гедонізму і особистою самореалізацією (Коротких, 2023). Достатньо цікавим є те, що зросла частка молоді, яка не хоче виїжджати зі свого населеного пункту з 48% до 66%, аргументуючи це фінансовою неможливістю

або залишати свою роботу, а якщо виїжджати, то в більшості до Європейського Союзу. До того ж, досліджуючи вже молодь, яка виїхала за кордон, 76% хотіли б повернутись в Україну, а 11% визначили, що хотіли б залишитись там де зараз. Серед основних причин або обставин до повернення в Україну, переважали такі: наявність електроенергії та води, відсутність масових обстрілів, завершення активних бойових дій та відновлення територій України Українською владою, але переважали більше широкі відповіді, а саме “коли все закінчиться” або “коли стане спокійно”, загалом орієнтуючись на більш довгий період перебування за кордоном (CEDOS, 2022).

Підбиваючи підсумки аналізу очікувань молоді свого майбутнього з урахуванням військового контексту, американськими вченими Ellen Hawley McWhirter та Benedict T. McWhirter було створено шкалу Future Expectations Scale for Adolescents (FESA). Ця шкала мала 24 змінні та налічувала у собі такі фактори як робота, освіта, сім'я, церква, спільноту, здоров'я та майбутнє дітей та була застосована для дослідження молоді в Чилі та Бразилії. Ця шкала отримала достатньо велику увагу серед науковців, адже також відмічала кореляцію з такими чинниками, як економічна та політична стабільність, доступність освітніх можливостей, підтримка сім'ї, так і загальні політики щодо благополуччя молодого населення (McWhirter & McWhirter, 2008). Тому дана шкала застосовувалась в дослідженні очікувань молоді в постконфліктному періоді в Уганді, в якому була визначена її коректність в різних культурних та контекстуальних умовах для вилучення певних питань про релігію тощо (Saure, et.al, 2019). В такому випадку часткове використання цієї шкали для оцінки очікувань молоді щодо свого майбутнього в сучасному українському контексті може бути доречним для включення в дослідження за умови її адаптації .

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити наступні висновки. Перш за все, очікування щодо свого майбутнього - суб'єктивні орієнтації особистості на майбутнє в різних аспектах життя, та є сукупністю соціальних установок, стану

індивіда та оцінок трансформації тощо. Очікування мають за основу прогнозувальну або планувальну характеристику, до того ж очікування можуть бути створенні щодо дій індивіда суспільними нормами, правилами тощо. Тому очікування є достатньо перорачованими з урахуванням оцінки власних сил, бажаного результату в різних сферах життя. Вони також можуть бути як і певною перед-фантазією, яка мотивує індивіда до дій, або навпаки мати причину до її досягнення внаслідок індивідуальних причин або досвіду. Внаслідок цього, очікування базуються безпосередньо індивідуально з урахуванням соціального статусу, економічного стану та інших індивідуальних характеристик.

Очікування майбутнього за напрацюваннями дослідників дещо схожі з оцінкою ймовірності досягнення певної життєвої цілі як наприклад, хороше працевлаштування або певні освітні досягнення, вони також є складовою життєвих стратегій та планів, які є більш довготривалими та поступовими. До того ж, саме у період молодості створюються основні життєві стратегії та очікування щодо свого майбутнього, адже охоплює велику велику кількість життєвих рішень в усіх сферах та аспектах життя. За дослідженнями, студентська молодь пріоретизує такі сфери, як: кар'єра, самореалізація, створення довірливих міжособистісних відносин. Рівень надії молоді також є впливовим на очікування щодо свого майбутнього, адже корелює з загальною задоволеністю життям, саморегуляцією та негативно корелює з рівнем стресу. За теоретичними напрацюваннями було виділено такі стратегії очікуваного працевлаштування: стратегія успіху, стратегія благополуччя та стратегія творчої реалізації, серед яких за дослідженнями стратегія благополуччя переважає в молоді, тоді як меншість очікує досягнення реалізації творчого потенціалу. Крім цього, було досліджено зв'язок між місцем проживання молоді та очікуваних корисних зв'язків і вплив фінансового стану домогосподарства молоді на їх кар'єрну та професійну реалізацію.

Аналізуючи очікування щодо молоді свого майбутнього в контексті повномасштабного вторгнення, було визначено, що орієнтація на майбутнє

може бути краще сконструйована при наявності стійкості до викликів. Така стійкість може бути сформована з історичного та культурного контексту проживання молоді, внутрішніх характеристик індивідів, міжособистісними зв'язками, актуалізуючи дослідження очікувань саме української молоді з досвідом проживання при багатьох політичних трансформаціях в країні. Втім, повномасштабне вторгнення Росії безперечно мало найбільший вплив на зміни в житті молоді, частина з яких на життєву невизначеність та складністю планувати на довгий період. Втім, абсолютна більшість молоді вірять в своє майбутнє саме в Україні та вірять в перемогу України. Втім, також зазначаються перепони в самореалізації молоді в Україні, а сімейне щастя та працевлаштування стало лідером в цілях молоді. Хоч і переважна більшість очікує, що буде в майбутньому проживати в Україні, актуалізуються причини та аргументи повернення в Україну тільки після закінчення війни, що потребує детальнішого дослідження.

РОЗДІЛ II. ОЧІКУВАННЯ СТУДЕНТІВ НАУКМА ЩОДО СВОГО МАЙБУТНЬОГО В УКРАЇНІ

2.1. Методологія дослідження

У рамках цього дослідження було проведено онлайн-опитування з використанням анкетуванням, як способу збору інформації. Генеральна сукупність складає студентство бакалаврату(1-4 курс) Національного Університету “Києво-Могилянська Академія”. Вибірку було сформовано за методом квот, тоді як відбір респондентів відбувався стохастичним методом. Квоти були задані за такими критеріями як: факультет навчання та рік навчання студентів, загалом складаючи 28 квот, які всі були заповнені, а відсоток від загальної кількості студентів за кожним факультетом у вибірковій сукупності склав приблизно 5%. Генеральна сукупність дослідження - студентів бакалаврату НаУКМА за даними квітня 2024 року налічувала 3713 людей. Протягом середини квітня 2024 року проведене поширення анкети опитувальника за допомогою анонімною опитувальною платформи “Google Forms”, а відповіді респондентів автоматично записувалися в таблицю Excel для виключення помилок в механічному введенні в датасет.

Поширення анкети відбувалося за допомогою старост всіх спеціальностей та років навчання бакалаврату в чатах студентів в мережі Telegram. Загалом, в опитуванні взяло участь 188 студентів, що при довірчій ймовірності в 95%, мало похибку в 7%. Тому дане дослідження можна вважати більше пошуковим, ніж репрезентативним. Попри нижчий рівень залученості студентів, такий метод поширення підвищив легкість поширення інформації для всіх студентів, кількість відгуків старост в ствердному поширенні інформації студентам та збільшення рівня довіри до опитувальника внаслідок поширення саме старостами курсів.

Таблиця 2.1

Розподіл респондентів за факультетами та роками навчання

Факультет/ Рік навчання	<i>ФГН</i>	<i>ФЕН</i>	<i>ФІ</i>	<i>ФОЗ</i>	<i>ФПвН</i>	<i>ФПрН</i>	<i>ФСНСТ</i>	Загалом:
<i>БП-1</i>	17	5	3	5	3	6	6	45
<i>БП-2</i>	8	9	15	1	3	10	9	55
<i>БП-3</i>	13	10	6	2	2	5	13	48
<i>БП-4</i>	4	5	5	6	7	3	8	38
Загалом:	42	29	29	13	13	24	36	188

Збір проводився за кількісно-якісною методологією, адже в опитувальнику були присутні два відкриті питання, відповіді щодо яких були б невичерпними в переліку для опису всіх можливих думок та позицій респондентів. Аналіз даних проводився також за кількісно-якісною методологією для категоризації відповідей у відкритих питаннях за допомогою контент-аналізу.

За основу анкети було використано шкалу FESA(Future Expectation Scale for Adolescents), яка складалася з блоків про очікуване працевлаштування та освіти, сім'ю і дітей, перебування в релігійній спільноті, здоров'я та майбутнє дітей (McWhirter & McWhirter, 2008). В цій шкалі в дослідженні авторів коефіцієнт Альфа-Кронбаха становив $\alpha=0,88$, що можна вважати надійним конструктом. В даному дослідженні серед змінних, взятих з шкали FESA, внутрішня узгодженість Альфа-Кронбаха становила $\alpha=0,94$, що вказує на високу надійність конструкту з 27 змінних. Оновлена та збільшена анкета для українського контексту складалася з семи блоків: загальні очікування щодо свого майбутнього в Україні, очікування щодо освіти і працевлаштування в Україні, очікування щодо шлюбу і сім'ї в Україні, очікування щодо міжособистісних зв'язків в Україні, очікування щодо свого здоров'я та безпеки в Україні, майбутнє своїх дітей в Україні та соціально-демографічний блок. З шкали було також трансформовано блок про релігійну залученість в спільноті, у

більш загальний формат перебування в певній спільноті. В усіх блоках, окрім останнього, використовувалась 7-бальна шкала Лайкерта як і в шкалі FESA, відповіді якої варіювалися від “повністю не погоджуюсь” до “повністю погоджуюсь”. Соціально-демографічний блок містив питання щодо статі, віку, факультету навчання, року навчання, місця знаходження, економічного становища домогосподарства та оцінки рівня життя на момент заповнення анкети.

Перед початком аналізу дані було зважено за критерієм статі через переважну більшість частки респондентів-жінок(77%), при чоловічій частці(22%) для збільшення репрезентативності подальшого аналізу на генеральну сукупність. Також було проаналізовано місце проживання респондентів, де 93,5% проживають в місті, 3,2% в селі та 2,2% проживають в селищі(колишне смт). Рівень фінансової забезпеченості респондентів був категоризований за прикладом КМІС(2023) та мав такий розподіл: 1% - “дуже низький”, 22% - “низький”, 66,7% - “середній”, 10,2% - “високий”.

Гіпотези

H1 Студенти_ки НАУКМА бачать своє майбутнє в Україні.

H2 У студентів_ок НАУКМА переважають саме короткотривалі плани на своє майбутнє в Україні, а не довготривалі.

H3 У студентів-чоловіків НАУКМА більше змінилася життєва ціль внаслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україну, ніж у студенток-жінок.

H4 Студенти_ки НАУКМА мають ближчі очікування щодо свого майбутнього працевлаштування відповідно до “стратегії благополуччя”, ніж до “стратегії успіху” або “стратегії творчої самореалізації”.

H5 У студентів_ок НАУКМА більше очікувань щодо майбутнього працевлаштування, ніж щодо освітніх досягнень.

H6 Студенти_ки НАУКМА очікують, що знайдуть своє кохання в Україні та будуть мати дітей

H7 Студенти_ки НАУКМА, які проживають в місті, очікують більшу кількість корисних знайомств, ніж ті, хто проживають в інших населених пунктах в Україні

H8 Студенти_ки НАУКМА очікують, що вони та їх діти не будуть в безпеці в майбутньому в Україні

2.2 Загальні очікування студентів НаУКМА щодо свого майбутнього в Україні

Загальні очікування щодо свого майбутнього в Україні вимірювалися за такими вимірами, як бачення свого життя в Україні, віра в перемогу України, короткостроковими та довгостроковими планами на своє життя в нашій країні. Також, було виділені пояснювальні питання у разі непогодження з твердженнями про майбутнє саме в Україні, які розширили розуміння орієнтирів студентів НаУКМА. Всі ці змінні не пройшли тести на нормальність розподілу за тестом Колмогорова-Смірнова(так як $n > 50$), який вказав на те, що розподіл не нормальний($p < 0,001$) у досліджуваних змінних, рівень скошеності(Skewness), який вірювався від -0,730 як найнижча скошеність та -1,210 як найбільша скошеність та гістограми з видимою скошеністю вліво в цих змінних. Спроби нормалізації шкал за допомогою логарифмічного перетворення не допомогли для досліджуваних шкал. Тому для детальнішого аналізу для них потребувалися саме непараметричні методи.

При аналізі оцінки твердження “Я бачу своє майбутнє в Україні”, 87% респондентів в тій чи іншій мірі погоджувалися з тим, що бачать своє майбутнє в Україні, до того ж переважна більшість - 52,9% погоджуються та повністю погоджуються з твердженням. За теоретичними напрацюваннями, очікування щодо свого майбутнього формуються на базисі оцінки рівня життя на сьогоднішній день. За допомогою тесту Спірмена як непараметричного тесту кореляції між змінними. Втім, було отримано результати, що немає статистично значущого зв'язку та узгодженості між цими змінними($p = 0,098$). Тобто,

підвищення оцінки задоволеності життям не корелює з підвищенням оцінки свого майбутнього в Україні. Схожі результати і щодо віри в перемогу України у війні, з чим погоджуються 71,3% респондентів, що можна охарактеризувати як позитивне бачення респондентами майбутнього саме України.

Звужуючи акцент на короткотривале та довготривале майбутнє, то очікування в респондентів щодо свого короткотривалого майбутнього в Україні переважають більше, ніж довготривалі. Адже частка респондентів, яка погоджується та повністю погоджується щодо свого короткотривалого майбутнього склала 67,8%, а щодо довготривалого майбутнього тільки 58,9%. Такі результати підтверджують теоретичні напрацювання щодо переважання в молоді саме короткотривалих планів, ніж довготривалих планів у майбутньому в Україні. Для перевірки зв'язку бажання будувати плани в Україні та оцінки життя на момент відповіді було перевірено тестом Спірмена як непараметричного тесту для перевірки кореляційного зв'язку та узгодженості між порядковими змінними. За результатами тесту Спірмена, була відхилена нульова гіпотеза про відсутність статистично значущого зв'язку між змінними ($p < 0,001$) з коефіцієнтом сили зв'язку 0,25 (слабкий) щодо зв'язку короткотривалих планів оцінкою рівня життя. Також, за результатами тесту Спірмена була відхилена нульова гіпотеза про відсутність статистично значущого зв'язку між змінними ($p = 0,002$) з коефіцієнтом сили зв'язку 0,20 (слабкий) щодо зв'язку довготривалих планів оцінкою рівня життя. Тобто, є підґрунтя до висновків, що рівень життя студентів НаУКМА корелює як і з короткотривалими планами в Україні, так і довготривалими, але зі слабкою силою.

Актуальним питанням також є також потенційна кореляція між віком студентів та їх загальними очікуваннями щодо свого майбутнього в Україні. Втім за тестом кореляції Спірмена, зв'язку між цими змінними не виявилось ($p > 0,05$), що вказує на те, що очікування щодо свого майбутнього в

Україні є більш однорідними між усіма віковими параметрами студентів-респондентів.

Таблиця 2.1

Описові статистики щодо свого майбутнього в Україні

Питання/ Оцінка	“Я бачу своє майбутнє в Україні”	“Я вірю, що Україна переможе у війні з Росією”	“Я б хотів/ла жити/залишатись в Україні у короткотривалом у майбутньому”	“Я б хотів/ла жити/залишатись в Україні у довготривалому майбутньому”
1 (повністю не погоджуюсь)	2,8%	2,6%	7,3%	2,8%
2	3,8%	5,4%	6,3%	2,5
3	6,4%	12%	4,6%	10,3%
4	18,7%	8,6%	6,1%	11,7%
5	15,5%	19,1%	7,9%	13,8%
6	22,9%	14,9%	16,9%	20,4%
7 (повністю погоджуюсь)	30%	37,3%	50,9%	38,5%

Втім, попри позитивне ставлення щодо свого майбутнього в Україні, для дослідження причин небажання проживання або будування планів, було використано відкриті питання для надання респондентам поля для обґрунтування негативного ставлення до планів проживання в нашій країні. А саме було категоризовано: небажання жити та будувати плани в Україні в короткотривалому майбутньому стало відчуття страху, тривожності та стресу на збільшене бажання короткочасного переїзду в іншу країну, бажання отримання освіти за кордоном, а потім повернутися в Україну, неможливість втілення певних планів в Україні, негативне ставлення до дій уряду України та зовнішні обставини.

Причини небажання проживання в Україні в короткотривалому майбутньому

Кількість згадок	Короткотривале майбутнє
6	Вплив страху та стресу на бажання переїзду в іншу країну
5	Бажання отримати бажану освіту, досвід і повернутися в Україну
5	Неможливість втілення певних планів в Україні
2	Негативне ставлення до дій уряду України
2	Зовнішні обставини

Серед основних причин небажання проживання в Україні в довготривалому майбутньому було виокремлено такі категорії: зневіра в розвитку України та подолання внутрішніх проблем, а саме корупції та економічного стану країни. Також була зазначена нестача життєвих перспектив, а саме довготривалих професійних планів та бажання подорожувати та проживати в різних місцях. Останньою причиною стала загальна нестабільність в країні, що зменшує бажання будувати довготривалі плани на проживання збігається за теоретичними та емпіричними напрацюваннями інших досліджень, де вказаний фактор складності формування довготривалих планів, цілей та очікувань щодо них внаслідок умов нестабільності.

Причини небажання проживання в Україні в довготривалому майбутньому

Кількість згадок	Довготривале майбутнє
-------------------------	------------------------------

9	Зневіра в розвитку країни та подолання внутрішніх проблем
8	Нестача життєвих перспектив в Україні
7	Відсутність довготривалих планів через нестабільність

Аналізуючи відповіді щодо короткотривалих та довготривалих планів в Україні також слід враховувати стать/гендер респондентів, адже при забороні перетинання кордонів чоловіками чоловіки можуть мати менше очікувань щодо реалізації життєвих стратегій поза Україною. Для перевірки цього, є потреба у використанні U-теста Манна-Уїтні, так як він підходить для непараметричних випадків для аналізу двох незалежних змінних(стать респондента) та порядкових залежних змінних. За результатами тесту, дані більш узгоджуються з нульовою гіпотезою про відсутність різниці у відповідях чоловіків і жінок щодо короткотривалого майбутнього($p=0,089$, $z=1,699$). Також, за результатами тесту, дані більш узгоджуються з нульовою гіпотезою про відсутність різниці у відповідях чоловіків і жінок щодо короткотривалого майбутнього($p=0,361$, $z=-0,913$).

Досліджуючи наявність життєвої цілі, як вагової складової очікувань щодо свого майбутнього, результати опитування вказують, що 63,5% повністю погоджуються, що мають певну життєву ціль, яку вони намагаються/будуть намагатися досягти. З огляду на теоретичні напрацювання з цього можна зробити висновки, що маючи життєві ціль, конструюються точніші очікування щодо свого майбутнього. Та погодження з цим твердженням дає підставу вважати про активну позицію в ставленні та очікуваннях у досягненні певних життєвих цілей, що вказує на високий рівень детермінації студентів НаУКМА. До того ж, ці результати вказують на зміни в загальному існуванні життєвої цілі в студентів, адже в старіших дослідженнях на цю тему в студентів, ця частка респондентів була вагомо меншою.(див. Амеліна, 2023)

Втім, важливим для дослідження є також фактор повномасштабного вторгнення та його вплив на досягнення, формування або зміни життєвої цілі. Розподіл відповідей транслює неоднозначну позицію респондентів, адже медіана становила три. Для глибшого аналізу таких результатів було також використано U-тест Манна-Уїтні, так як він підходить для непараметричних випадків для аналізу двох незалежних змінних(стать респондента) та порядкової залежної зміни. За результатами тесту, дані не узгоджуються з нульовою гіпотезою($p=0,002$, $z=3,073$), вказуючи на присутність відмінностей у відповідях в жінок-студенток та чоловіків-студентів щодо зміни життєвої цілі внаслідок повномасштабного вторгнення. Жінки-студентки мають вищий середній ранг(123,2), ніж чоловіки-студенти(95,7), даючи підставу вважати про більші зміни в життєвих цілях чоловіків-респондентів внаслідок повномасштабного вторгнення.

Аналізуючи очікування щодо внутрішньої міграції в студентів НаУКМА, 59,3% погоджуються або повністю погоджуються з тим, що очікують зміни в своєму місці перебування в межах України. Це може свідчити про те, що є очікування про потенційну внутрішню міграцію внаслідок індивідуальних чинників або внаслідок збільшення російської в певному регіоні. Узагальнюючи, це може свідчити про стан нестабільності та неоднозначності в створенні планів саме в одному місці проживання в Україні, а більше в обдумуванні саме гнучких планів щодо місця проживання або додаткових планів на випадок евакуації/переміщення себе та/або близьких.

2.3 Очікування щодо різних сфер майбутнього життя в Україні

Проаналізувавши загальні показники майбутнього студентів НаУКМА, є потреба у більш глибокому дослідженні очікувань щодо різних сфер майбутнього життя. А саме в таких сферах як: працевлаштування/кар'єра, освіта, сім'я, міжособистісні зв'язки, здоров'я, безпеки та майбутнього дітей. Всі шкали змінних не пройшли тест на нормальність за тестом Колмогорова-Смірнова(так як $n>50$), який вказав на те, що розподіл не

нормальний($p < 0,001$). Спроби нормалізації шкал за допомогою логарифмічного перетворення не допомогли нормалізації розподілу для досліджуваних шкал. Тому для детальнішого аналізу для них потребувалися саме непараметричні методи.

Починаючи, з сфери працевлаштування та освіти, всі шкали були перевірені на надійність та внутрішню узгодженість за допомогою коефіцієнту Альфа-Кронбаха, результати якого вказують на високий рівень узгодженості $\alpha = 0,944$. Для дослідження теоретичних стратегій працевлаштування потрібно було створити їх індекси на основі питань з різними напрямками щодо майбутнього працевлаштування. Для початку аналізу було відібрано по мінімум 3 змінних для кожного індексу та перевірені на предмет внутрішньої узгодженості. А саме, для формування індексу працевлаштування “стратегії успіху” було використано змінні: “Я досягну всього, чого я хочу в своєму житті”, “Я буду мати все, чого я хочу”, “Я знайду хорошу роботу” та “Я отримаю той рівень освіти, який я захочу”. Коефіцієнт Альфа-Кронбаха індексу становив $\alpha = 0,865$, що вказує на достатньо хорошу надійність та узгодженість між собою. Для формування індексу “стратегії благополуччя” було використано інші 3 змінні: “Я знайду стабільну роботу”, “Я завжди буду мати достатньо, щоб їсти та проживати десь” та “Грошей, які я зароблю один або з партнером_кою, буде достатньо”. Коефіцієнт Альфа-Кронбаха індексу становив $\alpha = 0,834$, що також вказує на достатньо хорошу надійність та узгодженість між собою. Для формування індексу “стратегії творчої самореалізації” було використано останні 3 змінні: “Я буду задоволеним собою”, “Я знайду роботу, яка мені буде подобатись” та “Моя робота дасть мені можливість пишатися собою”. Коефіцієнт Альфа-Кронбаха індексу становив $\alpha = 0,872$, що також вказує на достатньо хорошу надійність та узгодженість між собою.

Для перевірки гіпотези про те, до якої стратегії працевлаштування, очікування студентів НаУКМА ближчі, було проаналізовано описові статистики основних значень індексів стратегій. Респондентам найближча саме стратегія

благополуччя серед інших. Загалом, з теоретичних напрацювань, ця стратегія є найбільш скромною щодо професійних досягнень, ніж інші дві, адже найбільший фокус саме на покриванні базових життєвих потреб, а не досягнення максимальних висот в кар'єрі. Гіпотеза дослідження про переважання в студентів НаУКМА “стратегії благополуччя” щодо очікувань майбутнього працевлаштування підтверджується результатами аналізу.

Таблиця 2.4

Ієрархія очікувань щодо стратегій працевлаштування студентів НаУКМА

	Медіана	Середнє	Стандартне відхилення
Стратегія благополуччя	6,00	5,7	1,26
Стратегія творчої реалізації	5,66	5,49	1,48
Стратегія успіху	5,66	5,46	1,39

Для детальнішого аналізу є потреба в кореляції з незалежними змінними для кращого розуміння потенційних причин таких відповідей, а саме фінансове становище респондентів, на що звертали увагу теоретичні напрацювання М.Кухти. А саме сконцентрувати увагу на індексах “стратегії творчої реалізації” та “стратегії успіху”, як менш очікуваними в майбутньому студентів НаУКМА. Використовуючи тест Краскера-Воліса як непараметричного тесту для дослідження у відмінностях у відповідях більше ніж 2 груп незалежної змінної фінансового становища домогосподарства щодо залежної змінної питання. За результатами тесту, в індексі “стратегії успіху” результати не узгоджувались з нульовою гіпотезою, вказуючи на присутність відмінностей у відповідях студентів з різним фінансовим положенням ($p=0,006$). Парне порівняння також надає інформацію, що найбільше відмінностей у відповідях між такими групами як: “Нам вистачає грошей на їжу, але купувати одяг вже важко” - “Ми

можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі(такі як телевізор або холодильник)” при $p=0,007$ та “Нам вистачає грошей на їжу, але купувати одяг вже важко”- “Ми можемо дозволити собі купити все, що захочемо” при $p<0,001$. Дані результати вказують, що ті, хто мають низьке фінансове становище мають нижчі очікування, що досягнуть професійні досягнення контексті стратегії успіху, ніж студенти з середнім і високим фінансовим становищем.

Продовжуючи аналіз в контексті індексі стратегії творчої реалізації було також застосовано тест Краскера-Воліса для k -кількості груп, за результатами якого результати не узгоджувались з нульовою гіпотезою, що також вказує на присутність відмінностей у відповідях студентів з різним фінансовим положенням ($p=0,001$). Парне порівняння також надає інформацію, що найбільше відмінностей у відповідях між такими групами як: “Нам вистачає грошей на їжу, але купувати одяг вже важко”- “Нам не вистачає грошей навіть на їжу, ми маємо борги” при $p<0,001$ та “Нам вистачає грошей на їжу, але купувати одяг вже важко”- “Ми можемо дозволити собі купити все, що захочемо” при $p=0,002$. Дані результати підтверджують, що ті, хто мають низьке фінансове становище мають нижчі очікування, що досягають професійні досягнення контексті творчої самореалізації, ніж студенти з середнім і високим фінансовим становищем в домогосподарстві.

Окрім сфери працевлаштування, цікавою для аналізу є змінна про очікування щодо освітніх досягнень, адже 70% студентів НаУКМА повністю погоджуються з тим, що отримують той рівень освіти, який захочуть. Тоді як порівнюючи медіану змінної про очікування щодо освітніх досягнень з медіаною загального індексу щодо працевлаштування, можна зробити висновок, що загальних очікувань щодо працевлаштування в студентів НаУКМА менше, ніж щодо освітніх досягнень. Тому гіпотеза №4 про переважність очікувань щодо працевлаштування, ніж щодо освітніх досягнень не підтверджується. Втім, так як об’єктом дослідження є студенти бакалаврату НаУКМА, можна аргументувати таку кількість відповідей тим, що вони вже на етапі отримання

вищої освіти. До того ж досліджуваний університет є одним з найкращих ВНЗ України, тому вступ та навчання в ньому для студентів може і так бути певним освітнім досягненням.

Очікування щодо шлюбу та сім'ї в Україні є безперечно довготривалими планами, адже вони є важливим аспектом розуміння життєвих стратегій молоді. 51% респондентів погоджуються та повністю погоджуються з тим, знайдуть кохання в Україні. І тільки 47,6% погоджуються та повністю погоджуються, що одружаться/будуть в цивільному партнерстві. Частка респондентів, яка погоджується та повністю погоджується з тим, що очікують в майбутньому дітей складає 36,6%. Найнижча частка респондентів вважає, що одружаться/будуть в цивільному партнерстві до 25 років - 16,9%. В такому випадку можна підсумувати, що більшість сімейних планів є тільки в довгостроковій перспективі, а не в короткостроковій. До того ж за наданими результатами, можна зробити підсумки, що очікування щодо сім'ї є вагомо нижчими, ніж очікування щодо професійної та освітньої реалізації в майбутньому в Україні

Таблиця 2.5

Описові статистики очікувань щодо шлюбу і сім'ї в Україні

Питання/Оцінка	“Я знайду кохання”	“Я одружусь/буду в цивільному партнерстві”	“У мене будуть діти”	Я одружусь/буду в цивільному партнерстві до 25 років
1 (повністю не погоджуюсь)	7,4%	8,9%	15%	28,6%
2	3,6%	8,7%	13,5%	14,7%
3	7,1%	7,8%	8,3%	13,5%
4	12,2%	14%	15,7%	18,7%
5	18,3%	13,2%	11,2%	7,5%

6	10,0%	12,1%	12,1%	7,6%
7 (повністю погоджуюсь)	41,3%	35,4%	24,1%	9,3%

Для перевірки гіпотези про позитивну кореляцію між змінними “Я одружусь/буду в цивільному партнерстві” та “У мене будуть діти” використовувався тест Спірмена як непараметричний тест для порядкових незалежних змінних. Так як $p\text{-value} < 0,001$, ми можемо відхилити нульову гіпотезу, тому можна зробити висновок про наявність статистично-значущого взаємозв’язку між змінними про очікування одруження в Україні та очікування, що в студентства будуть діти. Сила зв’язку складає 0,696, що вказує на сильну кореляцію між цими змінними. Як наслідок Гіпотеза №6 підтверджується, що аргументує більш довготривалі сімейні плани за очікуваннями студентів НаУКМА.

Аналіз очікування студентів НаУКМА щодо міжособистісних зв’язків в Україні є актуальною за теоретичними напрацюваннями сфера очікувань щодо свого майбутнього, адже після повномасштабного вторгнення дослідження вказують на те, що переїзд друзів/знайомих став фактором невизначеності та самотності в молоді. За описовими таблицями можна побачити, що 75,7% респондентів погоджуються або повністю погоджуються з тим, що будуть мати довірливі стосунки з кимось в Україні. Тоді як 80,8% погоджуються або повністю погоджуються з тим, що будуть мати близьких друзів в Україні, що є позитивним поглядом на близькі міжособистісні зв’язки студентів НаУКМА.

Достатньо цікавими для дослідження є результати щодо питання про корисні зв’язки в майбутньому, адже теоретичні напрацювання також акцентували увагу на тому, що очікувані корисні зв’язки в майбутньому можуть впливати на бачення індивідом можливостей в кар’єрному або освітньому планах також пов’язані з місцем проживання. За описовими статистиками, 75,2% студентів очікують того, що будуть мати корисні зв’язки з іншими

людьми, що є достатньо високими очікуваннями, але так як більшість студентів зараз перебувають в містах, доцільно перевірити гіпотезу щодо потенційних відмінностей у відповідях між респондентами з міста, села та селища. А саме за допомогою непараметричного тесту для k-кількості груп Краскара-Воліса. За результатами тесту, дані узгоджуються з нульовою гіпотезою ($\alpha > 0,05$), що вказує на відсутність зв'язку між місцем проживанням та очікуванням щодо майбутніх корисних зв'язків. Як наслідок, є підстави до відхилення гіпотези №7 про очікування більшої міри корисних зв'язків та знайомств студентів з міст, ніж тих, хто проживає в інших населених пунктах України.

Продовжуючи аналіз щодо очікуваних міжособистісних зв'язків в майбутньому в студентів НаУКМА в Україні також виділяються очікування перебування та участь в певній спільноті/групі. Адже тільки 65,9% погоджуються та повністю погоджуються з цим, що може вказувати на індивідуалізацію та орієнтацію на себе в очікуваннях щодо майбутнього. Такі результати також транслують, що студенти очікують міжособистісні зв'язки більше з близькими друзями та знайомими та закритістю до більших спільнот.

Таблиця 2.6

Описові статистики очікувань щодо міжособистісних зв'язків в Україні

	У мене будуть довірливі стосунки з кимось	У мене будуть близькі друзі	У мене будуть корисні зв'язки з іншими людьми	Я буду членом в певній спільноті
1 (повністю не погоджуюсь)	2,4%	1,4%	0,4%	0,4%
2	2,6%	2,2%	1,8%	2,8%
3	2,2%	0,8%	1,4%	3,6%

4	5,0%	4,9%	7,3%	8,2%
5	12,0%	9,9%	13,9%	19,1%
6	23,3%	22,6%	22,5%	21,1%
7 (повністю погоджуюсь)	52,4%	58,2%	52,7%	44,8%

Очікування щодо безпеки в Україні також є актуальним питанням та одним з основних аргументів/причин загального небажання створення довготривалих та короткотривалих планів в Україні. За результатами опитування, тільки 34,9% студентів НаУКМА погоджується та повністю погоджується з тим, що очікує, що буде в безпеці в майбутньому, проживаючи в Україні. Грунтуючись на медіанній оцінці в 4, можна зробити висновок, що студенти бакалаврату НаУКМА мають посередні очікування щодо безпеки проживання в Україні в майбутньому. Але питання щодо очікування безпеки в Україні може бути також пов'язане з очікуваннями щодо перемоги в Україні у війні з Росією, на що вказували дослідження від CEDOS та Plan International & Клуб Добродіїв. Для перевірки цих змінних на предмет позитивної кореляції було використано коефіцієнт кореляції Спірмена. За результатами тесту, був помічений слабкий зв'язок між цими змінними з коефіцієнтом сили в 0,185, $p=0,05$. Такі результати підтверджують, що ті, хто очікують вищий рівень безпеки в майбутній Україні також більше очікують перемогу України у війні з Росією.

Окрім питання безпеки в сучасному українському контексті також актуалізується питання щодо свого здоров'я як і ментального, так і фізичного в очікуваннях щодо свого майбутнього в Україні. Адже 37,8% студентів погоджуються та повністю погоджуються з тим, що очікують, що в них буде оптимальне здоров'я та 27,6% студентів очікують посередній стан здоров'я. Такі результати можуть бути пояснені також дослідженням від Plan International & Клубу Добродіїв, в якому молодь зазначає, що війна сильно

збільшила страх за життя та за своє здоров'я. Тому, це підтверджує загальне припущення, що сучасний український контекст та переживання за своє життя та здоров'я впливає на очікуваний стан здоров'я, проживаючи в майбутньому в Україні.

Очікуваний стан здоров'я в студентства також може залежити від очікуваного харчового раціону в майбутньому. Втім, очікуваний раціон та стан здоров'я також можуть корелювати з очікуваним фінансовим станом та працевлаштуванням в майбутньому для забезпечення якості та рівня поживності продуктів та забезпеченням потрібними медичними послугами та медикаментами. За коефіцієнтом кореляції Спірмена для порівняння зв'язку між цими змінними, результати вказують на те, що найсильніший зв'язок саме між змінними “У мене буде хороший харчовий раціон” та “У мене буде оптимальне здоров'я” з коефіцієнтом 0,571 при $p < 0,001$. До того ж, покриття базових потреб за індексом стратегії благополуччя в очікуваннях щодо працевлаштування має сильний зв'язок зі змінною “У мене буде хороший харчовий раціон” з коефіцієнтом в 0,459, $p < 0,001$ та зі змінною “У мене буде оптимальне здоров'я” 0,423, $p < 0,001$. Це підтверджує думку, що очікувана матеріальна забезпеченість студентів НаУКМА корелює з очікуваним рівнем здоров'я та збалансованістю харчового раціону в майбутньому в Україні.

До того ж, 39,8% респондентів погоджуються та повністю погоджуються з тим, що проживуть довге життя в Україні в майбутньому, попри це 43,5% респондентів зазначають, що мають нижчі очікування щодо довжини свого життя. В контексті повномасштабного вторгнення, такі відповіді можуть свідчити про накладання факторів безпеки та стану здоров'я. За допомогою коефіцієнту кореляції Спірмена, прослідковується сильна кореляція між всіма цими змінними, найбільша кореляція присутня між змінними “Я проживу довге життя” та “У мене буде оптимальне здоров'я” з силою зв'язку з коефіцієнтом в 0,680 при $p < 0,001$. До того ж між змінними “Я буду в безпеці” та “У мене буде оптимальне здоров'я” коефіцієнт Спірмена дорівнює 0,639 при $p < 0,001$, що

також вказує на сильний зв'язок між змінними. Як результат, можна визначити, що очікування щодо стану здоров'я, рівня безпеки та довготривалості життя є взаємопов'язаними в очікуваннях студентами НаУКМА щодо свого майбутнього в Україні.

Таблиця 2.7

Описові статистики очікувань щодо безпеки та здоров'я в майбутньому в Україні

	Я буду в безпеці	У мене буде оптимальне здоров'я	Я проживу довге життя	У мене буде хороший харчовий раціон
1 (повністю не погоджуюсь)	5,3%	3,1%	3,2%	5,0%
2	7,3%	4,0%	4,5%	4,0%
3	12,9%	8,8%	8,9%	12,4%
4	25,0%	18,8%	14,7%	10,1%
5	14,7%	27,6%	28,8%	26,7%
6	13,1%	18,8%	19,2%	17,1%
7 (повністю погоджуюсь)	21,8%	19,0%	20,6%	24,6%

Переходячи до аналізу очікувань студентами НаУКМА щодо безпеки своїх дітей в майбутньому в Україні, було виділено тільки тих респондентів, які вказали в питанні про сімейні плани, що хочуть в майбутньому дітей за оцінкою >4. За описовими статистиками, 74,4% студентів НаУКМА, які хочуть в майбутньому дітей, погоджуються та повністю погоджуються з тим, що очікують забезпечення своїм дітям безпечного місця для життя в Україні. 80,0% студентства також очікує, що забезпечить своїх дітей тим, чим вони будуть потребувати. Такі результати транслюють достатньо позитивну картину бачення свого довготривалого майбутнього в Україні, достатньо забезпечуючи не тільки

себе та близьких, але й повністю забезпечуючи необхідним своїх дітей. Тому, можна стверджувати, що студентство впевнене в своїй силі та здібностях, що транслюється в такому високому рівні очікувань.

Втім, так як високі очікування щодо забезпечення своїм дітям безпеки та всім необхідним залежить від індивідуальних факторів життєвих стратегій студентства, також приступні очікування, які не залежать від самих студентів. А саме очікування студентів, що їх діти будуть жити в мирний час в Україні, є більші скептичними. Адже, тільки 46,6% студентства погоджується та повністю погоджується з цим твердженням, а медіана шкали дорівнює 4. Достатньо контрастними до цього є очікування щодо довготривалості життя своїх дітей в Україні, з чим погоджуються та повністю погоджуються 80,3% студентів НаУКМА, вважаючи, що їх діти будуть жити довго. Порівнюючи з попередніми даними про довготривалість життя безпосередньо студентів, можна побачити, що очікування довготривалості життя дітей студентів є більшими на 40,5%. Це вказує, на те, що очікування студентів НаУКМА щодо майбутнього дітей в майбутньому є кращими, ніж щодо свого життя. Такі результати не підтверджують гіпотезу №8 про очікування студентів НаУКМА щодо того, що вони і їх діти будуть в безпеці в майбутньому в Україні, адже рівень очікуваної безпеки саме студентів є значно нижчим.

Таблиця 2.8

Описові статистики очікувань щодо безпеки своїх дітей

	“Я забезпечу своїм дітям безпечне місце для життя”	“Я забезпечу своїх дітей всім, що вони будуть потребувати”	“Мої діти будуть жити в мирний час”	“У моїх дітей буде довге життя”
1 (повністю не погоджуюсь)	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

2	0,0%	0,0%	0,9%	0,0%
3	0,0%	0,9%	8,2%	0,9%
4	6,5%	5,9%	28,6%	8,5%
5	18,8%	13,2%	16,2%	10,3%
6	15,0%	19,7%	9,9%	17,9%
7 (повністю погоджуюсь)	59,7%	60,3%	36,2%	62,4%

Підсумовуючи очікування щодо різних сфер життя, було створено індекси щодо кожної за формулою медіани всі змінних сфер. Для перевірки кожного індексу було використано тест Альфа Кронбаха на узгодженість всіх змінних в ньому з такими коефіцієнтами, як “Працевлаштування”=0,944, “Сім’я”=0,868, “Міжособистісні зв’язки”=0,845, “Здоров’я та безпека”=0,871, “Безпека своїх дітей”=0,897. Для детальнішого аналізу загальної оцінки очікувань за сферами життя, було досліджено медіани та середнє індексів.

Таблиця 2.9

Ієрархія очікувань студентів НаУКМА щодо різних сфер життя

	Медіана	Середнє
“Міжособистісні зв’язки”	6,50	6,13
“Працевлаштування”	6,00	5,67
“Безпека дітей”	6,00	5,63
“Здоров’я та безпека”	5,00	4,90

“Сім’я”	5,00	4,66
---------	------	------

Найвищий рівень очікувань присутній саме в сфері міжособистісних зв’язків в майбутньому в Україні, що вказує на зниження очікувань щодо майбутньої самотності в студентів НаУКМА в спілкуванні, яке було актуальне в теоретичних напрацюваннях за 2022 рік. До того ж, очікування щодо працевлаштування також є істотно високими в студентства НаУКМА, що за теоретичними напрацюваннями є найбільш поширеною сферою в життєвих стратегіях молоді.

Також, присутні достатньо оптимістичні очікування щодо безпеки та забезпеченні всім майбутніх дітей студентів, які планують довгострокові плани в Україні та хочуть в майбутньому дітей в Україні. А от очікування щодо здоров’я в майбутньому в Україні та безпеки є одними з найнижчими з усіх сфер життя, що транслює вплив фактору небезпеки внаслідок військового стану та військової агресії Росії в Україні на збільшене почуття страху та тривоги. Найнижчі очікування в студентів НаУКМА саме щодо сім’ї в майбутньому в Україні, включають як і очікування щодо майбутнього шлюбу, так і майбутніх дітей. Це може бути пояснено тим, високі очікування щодо працевлаштування та кар’єрного росту можуть пересікатися з можливістю та бажанням створення сім’ї.

Підсумовуючи вищеперелічені емпіричні знахідки, можна зробити висновки, що загальний рівень очікувань щодо бачення респондентами свого майбутнього в Україні є високим, втім зазначається переважання короткотривалих планів в Україні, ніж довготривалих. У чоловіків-студентів НАУКМА також більше змінилася життєва ціль внаслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україну, ніж у жінок-студенток. Серед основних причин небажання будувати короткотривалого майбутнього в Україні було визначено: вплив страху та стресу на бажання переїзду в іншу країну, бажання отримати

бажану освіти, досвід і повернутися в Україну, неможливість втілення певних планів в Україні, негативне ставлення до дій уряду України та зовнішні обставини студентів. А серед основних причин небажання будування довготривалого майбутнього в Україні було також визначено такі причини, як: зневіра в розвитку країни та подолання внутрішніх проблем, нестача життєвих перспектив в Україні та відсутність довготривалих планів через загальну нестабільність. До того ж, більшість студентів очікують зміни в своєму місці перебування в межах України.

Кожна сфера життя в майбутньому за очікуваннями студентів НаУКМА, оцінюється по різному як і внаслідок внутрішніх, так і внаслідок зовнішніх факторів контексту війни. Втім, результати також транлюють достатньо високий рівень щодо свого майбутнього життя в Україні майже в усіх сферах життя, що транлює визначеність у своїх життєвих стратегіях, а їх ієрархія надає краще розуміння напрямів та сили очікувань щодо кожної сфери. А саме, щодо очікуваного працевлаштування, студентам ближча стратегія благополуччя, яка базується на покритті основних потреб людини для комфортного життя, ніж стратегія успіху та стратегія творчої реалізації. Особливо це стосується тих студентів, хто має низьке фінансове становище. Втім, в студентів НаУКМА вищі очікування щодо освітніх досягнень, ніж щодо кар'єрних, що може обґрунтовувати навчанням в одному з найкращих ВНЗ України. Також можна зробити підсумки, що очікування щодо сім'ї є вагомо нижчими, ніж очікування щодо професійної та освітньої реалізації в майбутньому в Україні. Втім, студенти, які очікують в майбутньому одружитись, також хочуть мати в майбутньому дітей. В студентів НаУКМА також є позитивні очікування щодо майбутніх міжособистісних зв'язків, а вплив проживання в місті не впливає на очікування щодо кількості корисних знайомств для досягнення певних життєвих цілей.

Переходячи до сфери безпеки та здоров'я, студенти мають посередні очікування щодо безпеки проживання в Україні в майбутньому, а очікувана

матеріальна забезпеченість студентів в Україні корелює з очікуваним рівнем здоров'я та збалансованістю харчового раціону. До того ж, очікування щодо стану здоров'я, рівня безпеки та довготривалості життя є взаємопов'язаними в очікуваннях студентами НаУКМА щодо свого майбутнього в Україні. Очікування студентів НаУКМА щодо того, що вони і їх діти будуть в безпеці в майбутньому в Україні сильно відрізняються, адже рівень очікуваної безпеки саме студентів є значно нижчим, ніж очікувана довготривалість життя їх дітей.

ВИСНОВКИ

За теоретичними напрацювання дослідників щодо феномену очікування в соціології очікування щодо свого майбутнього - суб'єктивні орієнтації особистості на майбутнє в різних аспектах життя, та є сукупністю соціальних установок, стану індивіда та оцінок трансформації тощо. До того ж очікування мають прогнозувальні та планувальні характеристики та є під впливом внутрішніх характеристик індивіда, суспільних норма та правил. Очікування складаються з оцінкою сил та можливостей для досягнення певних цілей в різних сферах життя. Тому, очікування базуються індивідуально з урахуванням статусу, фінансового становища та інших соціальних характеристик.

Очікування щодо свого майбутнього також є схожими з оцінкою ймовірності досягнення певних життєвих цілей та є складовою життєвих стратегій, які є саме більш довготривалими та хронологічними планами. Саме у період молодості створюються та починають виконуватися основні життєві стратегії, тому що у цей період приймається велика кількість рішень, які направляють життя. Аналіз досліджень транслює, що студентська молодь пріоретизує кар'єру, самореалізацію та довірливі міжособистісні стосунки з іншими. Очікування молоді щодо працевлаштування за напрацюваннями дослідників можна категоризувати як стратегія успіху, стратегія благополуччя та стратегія творчої реалізації, серед яких за різними дослідженнями стратегія благополуччя переважає в молоді, тоді як меншість очікує досягнення реалізації творчого потенціалу. До того ж, присутній зв'язок між місцем проживання молоді та очікуваними корисними зв'язками та впливу фінансового стану молоді на кар'єрну та професійну реалізацію.

При дослідженні очікування молоді щодо свого майбутнього в контексті повномасштабного вторгнення Росії в Україну, було досліджено, що внутрішня стійкість індивідів впливає на сконструйованість орієнтацій на майбутнє та базується на історичного та культурного контексту проживання молоді, актуалізуючи дослідження очікувань саме української молоді з досвідом

проживання при багатьох політичних та економічних трансформацій та в країні. Втім, повномасштабне вторгнення дійсно мало найбільший вплив на життя та зміни в житті молоді, станом невизначеності та складності планування життя. З іншого боку, абсолютна більшість молоді вірить в перемогу України та вірить в своє майбутнє саме в Україні, а працевлаштування та сімейне щастя є лідерами в життєвих цілей молоді.

За емпіричними висновками, загальний рівень очікувань щодо бачення респондентами свого майбутнього в Україні є високим, але присутнє переважання короткотривалих планів в Україні, ніж довготривалих. Присутня також більша зміна життєвої цілі саме в чоловіків, ніж у жінок серед студентства НаУКМА. Було категоризовано основні причини небажання будувати короткотривалого майбутнього в Україні, а саме вплив страху та стресу на бажання переїзду в іншу країну, бажання отримати бажану освіту, досвід і повернутися в Україну, неможливість втілення певних планів в Україні, негативне ставлення до дій уряду України та зовнішні обставини студентства. А причинами небажання будувати довготривалого майбутнього в Україні стали: зневіра в розвитку країни та подолання внутрішніх проблем, нестача життєвих перспектив в Україні та відсутність довготривалих планів через загальну нестабільність. До того ж, студенти очікують зміни в своєму місці перебування в межах України.

За результатами аналізу очікувань студентів НаУКМА в різних сферах життя в Україні, кожна оцінюється по різному внаслідок індивідуальних та зовнішніх факторів контексту війни. Втім, загальний рівень за сферами життя є достатньо високим, а саме найбільш очікуваних міжособистісних зв'язках та працевлаштуванні, так і найменш очікуваних в сфері безпеки та сім'ї. В сфері очікуваного працевлаштування, студентам ближче стратегія благополуччя, як покриття основних життєвих потреб, ніж стратегія успіху та стратегія творчої реалізації. Особливо такі результати присутні серед студентів з низьким фінансовим становищем, що свідчить про занижені очікування щодо свого

майбутнього в Україні. Втім, також було досліджено, що в студентів присутні вищі очікування щодо освітніх досягнень, ніж щодо кар'єрних.

Також, можна зробити висновки, що очікування щодо сім'ї є вагомо нижчими, ніж очікування щодо професійної та освітньої реалізації в майбутньому в Україні. Але студенти, які очікують на шлюб в майбутньому, також хочуть мати в майбутньому дітей. Найвищі очікування в студентства саме щодо майбутніх міжособистісних зв'язків, втім вплив проживання в місті не впливає на очікування щодо кількості корисних знайомств для досягнення певних життєвих цілей. Студенти також мають посередні очікування в сфері безпеки та здоров'я в майбутньому, проживаючи в Україні, а очікуване хороше працевлаштування корелює з очікуваним рівнем здоров'я та збалансованістю харчового раціону. А очікування щодо того, що вони і їх діти будуть в безпеці в майбутньому в Україні сильно відрізняються, адже рівень очікуваної безпеки саме студентів є значно нижчим, ніж очікувана довготривалість життя їх дітей.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

- Абульханова-Славская К. А. Стратегии жизни. М. : Мысль, 1991. – 299 с.
- Алексеевко, Т. Ф. (2021). Моніторингове дослідження соціальних очікувань учнівської молоді як наукова проблема. *Vzdelávanie a spoločnosť VI*, (6), 95-99.
- Амеліна, В. (2023). Трансформації життєвих стратегій української молоді в умовах війни. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*, 27(1), 5-14.
- Бондарук, О. (2011). Життєві стратегії молоді в Україні: основні тенденції формування.
http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/30318/1/32_Bondaryk.pdf
- Вебер, М. (1998). Про деякі категорії соціології розуміння. *Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика*, 104-156.
- Драгой, П. І. (2014). Ієрархія життєвих цінностей та стратегій сучасної української молоді (на прикладі дослідження учнівської молоді м. Орджонікідзе). *Грані*, (4), 103-108.
- Зубков, В. И. (2009). Соціологічна теорія ризику. Соціологічні дослідження. -№ 4. Вид.:РУДН
- Короткіх, Я. П. (2023). Зміна ціннісних орієнтацій та життєвої перспективи молоді в умовах війни.
<http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/18052?show=full>
- Кухта, М. (2012). Обґрунтування типологізації життєвих стратегій молоді України. *Соціальні виміри суспільства*, (4), 113-128.
- Клуб Добродіїв & Plan International. (2022). Підлітки та їхнє життя під час війни. *Всеукраїнське соціологічне дослідження.*

<https://dobrodiy.club/wp-content/uploads/2023/03/doslidzhennya-pidlitky-ta-yihnye-zhyttya-pid-chas-vijny-nastroyi-czinnosti-majbutnye.pdf>

CEDOS. (2022). Вплив війни на молодь в Україні. *Всеукраїнське соціологічне дослідження*.

https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/ua_28.04_vplyv_vijny_na_molod_v_ukrayini.pdf

Отрешко, Н. (2022). Соціальні очікування. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. – Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-77373>

Пилипенко, Н. Г. (2011). Проблема дослідження життєвих стратегій молоді в аспекті змістовної спрямованості. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*, (6), 178-186.

Попович, І. С. (2003). Соціально-психологічні очікування у контексті ціннісних орієнтацій особистості курсанта. <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/3327/59.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Попович, І. С. (2016). Конструювання особистістю моделі очікуваного майбутнього. *Теорія і практика сучасної психології*, (2), 94-102.

Потапчук, Є., & Потапчук, Н. (2017). Роль особистості як суб'єкта самозбереження в екстремальних та кризових ситуаціях. *Причорноморські психологічні студії*, 68-72.

Прохоренко, Т. Г. (2014). Стратегії професійної самореалізації молоді в сучасному суспільстві. *Вісник Національного університету Юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*, (2), 222-228.

Резник, Ю. М. (2018). Світ життя людини. Інститут Філософії РАН. – 103 с.

Сагалаков, О. (2019). Теорія соціальних ролей в концепції соціальної взаємодії Т. Парсонса та її вплив на вивчення соціальної адаптації особистості. *Серія: Соціально-філософські проблеми розвитку людини і суспільства*. №11

Тихомиров, О. К. (1977). Психологічні механізми цілеутворення. М. : Наука, 1977. — 258 с.

Хорошко, В., Хохлачова Ю., Пірцхалава Т., Іванченко, І. (2022). Інформаційна зброя як інструмент інформаційної війни. *Захист інформації*, том 24, №2

Шульга, М. (2023). Іпостасі феномену очікувань. *Sociology: Theory, Methods, Marketing*, (2). <http://stmm.in.ua/archive/ukr/2023-2/4.pdf>

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York, NY: WH Freeman.

Dahrendorf, R. (1964). *Homo sociologicus: Ein Versuch zur Geschichte, Bedeutung und Kritik der Kategorie der sozialen Rolle*. (Vierte, erweiterte Auflage) Köln –Opladen: Westdeutscher Verlag.

Ginevra, M. C., Sgaramella, T. M., Ferrari, L., Nota, L., Santilli, S., & Soresi, S. (2017). Visions about future: A new scale assessing optimism, pessimism, and hope in adolescents. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 17, 187-210.

<http://cep.bsmu.edu.ua/index.php/2410-3381/article/view/185819>

McWhirter, E. H., & McWhirter, B. T. (2008). Adolescent future expectations of work, education, family, and community development of a new measure. *Youth & Society*, 40(2), 182-202.

Saupe, L. B., Gößmann, K., Catani, C., & Neuner, F. (2019). Adolescent life perspectives after war: Evaluation and adaptation of the Future Expectation Scale in Uganda. *Frontiers in psychology, 10*, 450085.

Schmid, K. L., Phelps, E., & Lerner, R. M. (2011). Constructing positive futures: Modeling the relationship between adolescents' hopeful future expectations and intentional self regulation in predicting positive youth development. *Journal of adolescence, 34*(6), 1127-1135.

Schuetz, A. (1951). Choosing Among Projects of Action. *Philosophy and Phenomenological Research, 12*(2), 161–184.

Seginer, R. (2008). Future orientation in times of threat and challenge: How resilient adolescents construct their future. *International Journal of Behavioral Development, 32*(4), 272-282.

UN. (2023). Youth term. *Global issues*.
<https://www.un.org/en/global-issues/youth#:~:text=Who%20Are%20the%20Youth%3F,of%2015%20and%2024%20years.>

ДОДАТОК А. АНКЕТА

БЛОК 1: Загальні очікування щодо свого майбутнього в Україні:

1. Я бачу своє майбутнє в Україні
2. Я вірю, що Україна переможе у війні
3. Я б хотів/ла жити/залишатись в Україні у короткотривалому майбутньому
4. Якщо не згодні з попереднім твердженням, напишіть чому: _____
5. Я б хотів/ла жити/залишатись в Україні у довготривалому майбутньому
6. Якщо, не згодні з попереднім твердженням, напишіть чому: _____
7. Я б хотів_ла змінити своє місце проживання в межах України
8. У мене є життєва ціль, яку я намагаюся/буду намагатися досягти
9. Моя життєва ціль змінилася внаслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україну

БЛОК 2: Очікування щодо освіти і працевлаштування в Україні

1. Я досягну всього, чого я хочу в своєму житті
2. Я буду мати все, чого я хочу
3. Я знайду хорошу роботу
4. Я отримаю той рівень освіти, який я захочу
5. Я знайду роботу, яка мені буде подобатись
6. Я знайду стабільну роботу
7. Я завжди буду мати достатньо, щоб їсти та проживати десь
8. Я буду задоволеним собою
9. Грошей, які я зароблю один або з партнером_кою, буде достатньо
10. Моя робота дасть мені можливість пишатися собою

БЛОК 3: Очікування щодо шлюбу і сім'ї в Україні

1. Я знайду кохання
2. Я одружусь/буду в цивільному партнерстві
3. У мене будуть діти
4. Я одружусь/буду в цивільному партнерстві до 25 років

5. Мій шлюб буде триматись довічно

БЛОК 4: Очікування щодо міжособистісних зв'язків в Україні

1. У мене будуть довірливі стосунки з кимось
2. У мене будуть близькі друзі
3. У мене будуть корисні зв'язки з іншими людьми
4. Я буду членом в певній спільноті

БЛОК 5 Очікування щодо свого здоров'я та безпеки в Україні

1. Я буду в безпеці
2. Нічого не буде загрожувати моєму життю
3. У мене буде оптимальне здоров'я
4. Я проживу довге життя
5. У мене буде хороший харчовий раціон
6. Я буду займатися спортом

БЛОК 6: Майбутнє своїх дітей в Україні

1. Я забезпечу своїм дітям безпечне місце для життя
2. Я забезпечу своїм дітям всім, що вони будуть потребувати
3. Мої діти будуть жити в мирний час
4. У моїх дітей буде довге життя

БЛОК 7: Соціально-демографічні показники

1. Вкажіть будь ласка ваш рік навчання: 1 2 3 4
2. Вкажіть будь ласка назву факультету на якому ви навчаєтесь наразі:
 - Факультет гуманітарних наук
 - Факультет економічних наук
 - Факультет соціальних наук та соціальних технологій
 - Факультет інформатики
 - Факультет правничих наук
 - Факультет природничих наук

- Факультет охорони здоров'я, соціальної роботи та психології

3. Вкажіть будь ласка ваш вік:
4. Вкажіть будь-ласка вашу стать: чоловіча/жіноча/інше
5. Вкажіть будь ласка ваше місце перебування наразі: місто/село/с/мт
6. Вкажіть будь ласка твердження, яке найбільш відповідає фінансовому становищу вашого домогосподарства:
 - Нам не вистачає грошей навіть на їжу, ми маємо борги
 - Нам вистачає грошей на їжу, але купувати одяг вже важко
 - Ми можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі(такі як телевізор або холодильник)
 - Ми можемо дозволити собі купити все, що захочемо.
7. Як би ви оцінили ваш рівень життя на сьогоднішній день, якщо 1-найгірше життя, а 10-найкраще життя?